

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

**УКРАЇНСЬКИЙ ВИБІР:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**УКРАЇНА НА ШЛЯХУ РЕФОРМ:
ОСВІТНЯ РЕФОРМА В КОНТЕКСТІ
ІДЕЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

**ПРЕС – ДАЙДЖЕСТ
ІІІ квартал 2018 р.**

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Відділ наукової інформації та бібліографії

*Український вибір:
виклики та перспективи*

**Україна на шляху реформ:
освітня реформа в контексті ідеї
Нової української школи**

ПРЕС – ДАЙДЖЕСТ

III квартал 2018 р.

Запоріжжя
2018

УДК 37.014.3(477)(048)

У45

- У45 Україна на шляху реформ: освітня реформа в контексті ідеї Нової української школи : прес-дайджест. III кв. 2018 р. / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР, Від. наук. інформації та бібліографії ; [підгот. Ю. Щеглова ; ред. Т. Пішванова]. – Запоріжжя : [ЗОУНБ], 2018. – 32 с. – (Український вибір: виклики та перспективи).

Нині українська школа перебуває на активній стадії реформування. Прийнято новий Закон «Про освіту», схвалено Концепцію Нової української школи (НУШ). Цьогорічні першокласники навчатимуться вже за 12-річною системою, новими освітніми програмами та в новому освітньому середовищі. Ці та багато інших важливих аспектів сучасної української освіти пропонуємо розглянути у третьому випуску прес-дайджесту.

* * *

Сидоренко Вікторія

Концепти Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати.

За реалізації Концепції «Нова українська школа» освітянська спільнота отримала творчі модернізаційні виклики, за яких видозмінюється соціальна й професійна місія педагога в контексті європейського професіоналізму зі збереженням кращих ментальних українських характеристик.

Функція вчителя Нової української школи полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання (не знання заради знань, а вміння їх застосовувати в реальному житті, не що ти знаєш - а як ти цим умієш користуватися), забезпечити інтегрованість змісту (внутрішньопредметного та міжпредметного) на основі ключових компетентностей тощо.

Розбудова Нової української школи - це довготермінова реформа, яка супроводжується суттєвими змінами всіх складників освіти.

Формула Нової школи складається з дев'яти ключових компонентів:

Компонент 1. Компетенція освіти.

У Концепції «Нова українська школа» визначено нове соціальне замовлення: компетентізація освіти в спосіб реалізації компетентнісного підходу, орієнтація її на «вихід» («output») - результат - у формі розвинутих ключових компетентностей учнів, структури знань, поглядів, ціннісних орієнтирів, їхньої успішної самореалізації в професії та житті, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя.

Компонент 2. Педагогіка партнерства, або співробітництва.

Педагогіка партнерства ґрунтується на принципах:

- гуманізму;
- діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу (учень - школа - громада - родина);
- творчого підходу до розвитку кожної особистості, взаєморозуміння;
- співдії та підтримки, усвідомленої особистої відповідальності за

результати, розподіленого лідерства (проактивність, право вибору й відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);

- соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Нова школа допомагатиме батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку дитини, опанувати ефективні способи виховання в дитині сильних рис характеру та чеснот, залежно від її індивідуальних особливостей.

Діалог і різнобічна комунікація між учнями, учителями та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію «учитель - учень».

Компонент 3. Педагог нової формації.

Педагог нової формації перебуває в авангарді суспільних та освітніх перетворень, умотивований, компетентний, виконує в освітньому процесі ролі наставника, коуча, фасилітатора та тьютора.

Він має академічну свободу, володіє навичками випереджального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання тощо), самостійно й творчо здобуває інформацію, організовує дитиноцентричний процес, трансформуючи методи, прийоми й технології навчання залежно від запитів і потреб замовників освітніх послуг, формуючи бачення сучасного світу та місця в ньому.

Компонент 4. Особистісно-орієнтована модель освіти, заснована на ідеях дитиноцентризму.

Передбачає максимальне наближення навчання й виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів, забезпечення морально-психологічного комфорту, відмови від орієнтації освітнього процесу на середньостатистичного школяра.

Компонент 5. Наскрізнний процес виховання, що ґрунтується на цінностях.

Процес виховання, що ґрунтується на цінностях: морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе й інших людей) і соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови та культури, патріотизм, бережне ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Компонент 6. Нова структура школи

Нова структура школи (охоплюючи 3-річну профільну):

I. Початкова школа - 4 роки: 1-2 класи - 1-й цикл (адаптаційно-ігровий), 3-4 класи - 2-й цикл (основний).

Мета першого циклу навчання - природне входження дитини в шкільне життя, послідовна адаптація до нового середовища.

Мета другого циклу - зосередження педагогічної уваги на формуванні в учнів відповідальності й самостійності; підготовка до успішного навчання в основній школі.

II. Базова середня школа (гімназія) - 5 років: 5-6 класи - 1-й цикл, 7-9 класи — 2-й цикл.

III. Профільна середня школа — 3 роки: 10-й клас - 1-й цикл, 11-12 класи - 2-й цикл.

Академічного спрямування - ліцей.

Професійного спрямування - професійний ліцей, професійний коледж.

Компонент 7. Автономія шкіл.

Автономія шкіл, забезпечення якості освіти. Рівноправність доступу до бюджетного фінансування закладів освіти всіх форм власності; здійснення безпосереднього управління школами на місцевому рівні, делегування адміністративних і навчально-методичних повноважень на рівень закладу освіти; вплив ОТГ на формування локальної освітньої політики з урахуванням місцевих культурних особливостей, ринку праці, державної освітньої політики.

Можливість шкіл самостійно розробляти освітні програми, складати навчальні плани й програми з навчальних предметів відповідно до стандартів середньої освіти та досягнень сучасної науки, обирати підручники, методики навчання й виховання, розвивати навчально-матеріальну базу.

Запровадження автономії передбачає відповідальність школи перед суспільством за ефективність внутрішньої системи забезпечення якості освіти та забезпечення досягнення здобувачами освіти результатів навчання, передбачених освітніми програмами та стандартами освіти. Для визнання якості освітньої діяльності закладу освіти та формування його позитивного іміджу й репутації здійснюється громадська акредитація закладу освіти.

Компонент 8. Справедливе фінансування.

В умовах децентралізації освіти в Україні є нові можливості для розширення державно-громадського партнерства у галузі освіти через нові підходи для співфінансування й управління навчальними закладами, освітня субвенція з державного рівня буде покривати передусім видатки на забезпечення педагогічної складової частини освітнього процесу (заробітна плата працівників закладів освіти, підручники, підвищення кваліфікації вчителів тощо).

Державні органи влади й ОТГ зобов'язані забезпечити необхідні умови навчання та виховання дітей, надати можливості доступу до якісної освіти в різних регіонах і населених пунктах.

Компонент 9. Сучасне освітнє середовище, інклюзивна освіта.

Сучасне освітнє середовище, інклюзивна освіта передбачає:

- мобільні робочі місця в класі для ефективної організації групової, проектної, дослідницької, кооперативної діяльності (зокрема, розподіл класної кімнати на зони навчання: наукову, мистецьку, зону усамітнення, ігрову тощо);

- приміщення з відкритим освітнім простором;
- використання нових ІТ-технологій, мультимедійних засобів навчання;
- оновлення лабораторної бази для вивчення предметів природничо-математичного циклу;
- надання рівного доступу до освіти для осіб з обмеженими можливостями.

В освітньому середовищі Нової української школи є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, і видами діяльності, ініційованими самими дітьми.

Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, розвивати нові та вдосконалювати наявні практичні навички, отримувати нові знання, розвивати позитивне ставлення до інших.

Концепти Нової української школи: змістовий, ціннісно-світоглядний, технологійний.

Змістовий концепт.

Функція педагога Нової української школи полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання, забезпечити інтегрованість змісту (внутрішньопредметного та міжпредметного) на основні ключових компетентностей, не через механічне об'єднання предметів, а наближенням змісту освіти до сенситивних періодів навчання, особливостей сприймання нової інформації тощо.

Компетентнісний підхід - це місток, що поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя, здатний забезпечити життєвий успіх у суспільстві знань.

Компетентність - динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. (Закон України «Про освіту»).

Ключові компетентності визначено в «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи» (від 18 грудня 2016 р.) «Про освітні компетенції для навчання протягом життя» (так звані Європейські еталонні рамки), у Концепції «Нова українська школа» та розширені, у взаємозв'язку з 11-ми вміннями та результатами навчання в Законі України «Про освіту»:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;

- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту й здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Усі основні компетенції вважаються однаково важливими, оскільки кожна з них допомагає успішному життю в суспільстві, що будується на знаннях.

Результати навчання - знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати (тобто співвіднести з вимогами програм), спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів (Закон України «Про освіту»).

Компетентності дозволяють усунути суперечливості між засвоєними теоретичними знаннями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих задач:

- уміти розрізнити об'єкти, ознаки, властивості;
- аналізувати та пояснювати причини й наслідки подій, вчинків, явищ;
- створювати тексти, вироби, проекти;
- висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших;
- брати участь у колективних справах;
- оцінювати вчинки, різні моделі поведінки тощо.

Концепція Нової української школи спрямовує на новий компетентнісний зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві та житті, орієнтацію освітнього процесу на досягнення результату, що відображається ключовими компетентностями, але не обмежується ними.

Основною новацією Нової української школи є структурування змісту на засадах інтегративного підходу в навчанні.

Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів форм роботи. Відповідно інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснюють навколо певного об'єкта чи явища довкілля, або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту тощо.

Наприклад, однією з оптимальних моделей інтеграції в початковій школі є інтеграція навколо соціокультурної теми/проблеми під час тематичних днів/тижнів.

Створення єдиного для навчальних предметів тематичного простору дозволяє уникнути дублювання інформації в змісті різних навчальних дисциплін і, водночас, розглянути аналогічний матеріал одночасно з різних боків, за

допомогою різних дидактичних засобів.

Таким чином забезпечуються збалансованість у сприйманні інформації різних освітніх галузей, психологічно комфортна атмосфера навчальних занять

Міжпредметні зв'язки бувають горизонтальні (інтегровані предмети вивчаються відірвано в часі, наприклад, упродовж тижня, місяця) і вертикальні (інтегровані предмети вивчаються в близьких часових межах, зокрема впродовж одного уроку, одного дня).

Ціннісно-світоглядний концепт.

Навчання в Новій українській школі, її ціннісно-світоглядна домінанта ґрунтується на постулатах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму, зокрема враховує суб'єктний досвід кожної дитини, забезпечуючи її гармонійний розвиток, сприяє збереженню психологічного здоров'я та радості пізнання, переживання позитивних емоцій для суб'єктивного благополуччя, надає можливості самоактуалізації тощо.

Організація освітнього процесу в Новій українській школі ґрунтується на певних пріоритетах.

Пріоритет 1. Дитиноцентризм

- розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, індивідуальних стилів, темпу, освітніх траєкторій учнів;
- формування загальнолюдських цінностей;
- свобода вибору власної освітньої траєкторії;
- підтримка життєвого оптимізму;
- розвиток самостійності;
- плекання творчості й допитливості.

Пріоритет 2. Визнання цінності дитинства

- відповідність вимог віковим особливостям;
- визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру;
- урахування цінностей та інтересів дитини для формування в неї основ життєвої компетентності;
- обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність дитини.

Пріоритет 3. Радість пізнання

- пізнавальний процес, який приносить радість дитині;
- обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на творчість і дослідницьку діяльність;
- свобода вибору предметів і рівня їх складності.

Пріоритет 4. Презумпція талановитості дитини.

- запобігання соціальному розшаруванню не допустимі будь-які форми дискримінації учнів та відокремлення дітей на підставі попереднього відбору;

- утвердження демократичних цінностей;
- людська гідність, свобода, відповідальність;
- інклюзія.

Пріоритет 5. Розвиток особистості й умов для її формування:

- замість «навченої безпорадності», плекання самостійності, незалежного мислення;
- навчання долати стрес і напругу, педагогічні задачі вирішуються в атмосфері психологічного комфорту й підтримки;
- неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, подолання будь-яких форм дискримінації;
- плекання в учнів гідності, оптимізму, сильних рис характеру та чеснот.

Пріоритет 6. Плекання здоров'я учнів:

- формування здорового способу життя;
- створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку.

Пріоритет 7. Безпека

- перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства й цькування.

Технологічний концепт

Особистісно-орієнтована організація освітнього процесу. Особистісно-орієнтована модель освіти.

Чинники варіативності:

- широкий діапазон особистісних відмінностей, які зумовлюють використання різних методик;
- вибір типової й модельної освітніх програм;
- вибір педагогічних систем і технологій навчального забезпечення;
- широкий вибір навчальних ресурсів.

У центрі навчання в Новій українській школі є особистість учня, його потреби, мотиви, попередній досвід, здібності, активність, інтелект, індивідуально-психологічні особливості, ціннісні орієнтири, отже, навчання є антропоцентричним за метою, змістом і формами організації, усі методичні рішення спричинюються особистістю того, хто навчається.

Особистісно-орієнтована модель освіти передбачає:

- створення умов для розвитку гармонійної, морально досконалої, соціально активної, професійно компетентної й саморозвивальної особистості через активізацію її внутрішніх резервів;
- вибір учнем шляхів, методів, засобів, навіть партнера навчання - учителя;
- єдність внутрішніх (пізнання) і зовнішніх (досягнення) мотивів;
- рівноправні, довірливі, суб'єкт-суб'єктні стосунки з педагогом;
- наявність актуальної ситуації інтерналізації нових форм, правил, способів і засобів соціально-професійно-комунікативної діяльності, розвиток компетентності й особистості загалом.

Навчання на засадах особистісно зорієнтованого підходу передбачає мотиваційне забезпечення навчальної діяльності учнів, формування в них позитивної навчальної мотивації (позитивної емоційної інтедифії навчання), тобто генетичного прагнення особистості до самореалізації, творчої самоактивності, наполегливості й бажання оволодіти відповідними вміннями, навичками, досвідом, цінностями й ставленнями на певному рівні.

За реалізації особистісно зорієнтованого підходу на уроці змінюється формат взаємодії вчителя й учня, що набуває суб'єкт-суб'єктної спрямованості, фасилітативної (партнерської) регуляції співпраці. Учитель виступає фасилітатором, координатором, а учень - активним учасником, співдіячем, співтворцем, суб'єктом освітнього процесу, який самостійно вибирає зміст уроку, мету й форми опрацювання навчального матеріалу, оволодіває діяльними вміннями, цілевизначенням, плануванням, рефлексією.

На жаль, на уроці й досі застосовують словесно-перцептивну форму діяльності учнів: прослухав - лослівно повторив, прочитав - переказав, побачив відтворив. Згадайте наслідок - схоластика освітнього процесу, що описує І. Франко в оповіданні «Грицева шкільна наука».

Виклад навчального матеріалу має бути спрямований не лише на розширення обсягу знань, їх структурування й інтегрування, узагальнення предметного змісту, але й на постійне перетворення наявного суб'єктного досвіду кожного учня, забезпечувати можливість самоосвіти, саморозвитку й самовдосконалення, надавати право вибору видів і форм виконання завдань, способів навчальної діяльності, прийомів навчальних дій, допомагати проконтролювати й оцінити не лише результат, а й процес навчання.

Завдання вчителя - не передавати учням власне розуміння певної інформації, а надати допомогу в розширенні та реструктуризації вже набутих знань під впливом здобутої нової інформації; в інтерпретації та розумінні нових явищ у тому, що учні вже знали; стимулювати школярів брати активну участь у пошуках відповідей на власні запитання.

Педагог планує навчальне середовище так, щоб воно забезпечувало індивідуалізацію навчання. Обладнання, навчальні матеріали, організація класу сприяють розвитку кожної дитини, а види діяльності відповідають інтересам і рівню розвитку дітей.

На основі спостережень за дітьми педагог адаптує матеріали та види діяльності, щоб врахувати різні потреби та інтереси дітей. Індивідуалізація навчання дає можливість дітям розвиватися у власний спосіб. Демократичне навчальне середовище - це динамічне середовище, яке постійно змінюється, щоб урахувати інтереси кожної дитини та її рівень розвитку.

Центральною постаттю в класі є дитина, а вчителі мають надавати учням можливості для вибору, досліджень, заохочувати старанність і персональну відповідальність, сприяти ефективному спілкуванню та виробленню взаємної поваги між дітьми та дорослими.

Спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу розпочинається з перших днів навчання дитини в школі й триває постійно; невід'ємною частиною процесу оцінювання є формування здатності учнів самостійно оцінювати власний поступ.

Орієнтирами для спостереження та оцінювання є загальні й конкретні очікувані результати. Ці показники використовують для: організації постійного спостереження за навчальним поступом учня/учениці; обговорення навчального поступу учнів під час учительських зібрань для координування спільної роботи.

Формувальне оцінювання допомагає оцінювати поступ дитини в навчанні, формувати в дитини впевненість у собі, наголошуючи на її сильних сторонах, а не на помилках; аналізувати процес реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми й методів навчання відповідно до індивідуальних потреб учня/учениці. Дитина має вчитися самостійно оцінювати свої досягнення та поступ, ставити мету й обирати засоби для її досягнення.

Контрольно-оцінювальну діяльність необхідно спрямовувати на формування позитивної самооцінки учнів. За сприятливих умов навчання та виховання в дітей починає формуватися адекватна самооцінка, яка стосується їхніх особистісних якостей, досягнень і можливостей.

Для дітей із заниженою самооцінкою, сором'язливих, пасивних дуже важливими й значимими є похвала, заохочення. Вони допомагають зняти негативний вплив невпевненості в собі, а осуд лише посилює його. Таким дітям важливо дати можливість реально досягати гарних результатів у роботі, а потім допомогти правильно їх оцінити та в коректній формі привернути увагу однокласників.

Методист. - 2018. - № 5. - С. 4-17.

Дмитренко Світлана

Школа для життя, або Як не втратити 12 років?

Сучасні реалії, на жаль, свідчать про те, що 95% усього навчального матеріалу, який дають дитині в школі, абсолютно не застосовується в житті. Більше того, у дорослому житті всі ці знання будуть забуті через свою неактуальність.

Загалом знання, які стануть у пригоді людині незалежно від вибору її життєвого шляху, в українських школах формуються недостатньо. Сумно, та в середніх закладах освіти все ще простежується педагогічна політика «шпигування» дітей інформаційним сміттям задля виконання необхідних обсягів програмного навантаження.

Всесвітньо відомі та успішні люди не раз стверджували, що середня освіта більшою мірою шкодить дітям і не приносить їм користі. Відомий інвестор і підприємець Роберт Кійосакі навіть написав бестселер, який розійшовся по

всьому світу мільйонними тиражами під назвою «Якщо хочеш стати багатим і щасливим, не ходи до школи».

Навчаючись у середній школі, дитина вчиться бути роботом, учиться дивитися на світ поглядом учителя й не формувати власну думку. Закінчивши школу, перед випускником постає важливе завдання - вибір майбутньої професії - і тут молода людина губиться й сумнівається. Причина цих сумнівів у тому, що учень не знає свого місця в житті, не знає своїх переваг. А вступивши все ж таки до вишу, вчорашній учень не володіє достатнім рівнем необхідних знань та навичок. Хіба не це має дати сучасний заклад середньої освіти?

В основній школі нині вивчають близько 20 предметів, серед яких: українська мова, українська література, історія, математика, фізика, хімія, біологія, інформатика, іноземна мова, географія, зарубіжна література, мистецтво, трудове навчання, природознавство, основи здоров'я, фізична культура, правознавство. У більшості людей сумніви виникають не стосовно доцільності вивчення цілого навчального предмета, а щодо окремих його тем та обсягів навчального навантаження. Тож коротко опишемо найпоширеніші думки дорослих та учнів щодо вивчення основних шкільних предметів.

Навряд чи хтось буде бити себе в груди, доводячи марність вивчення української мови у Новій українській школі. А от щодо доцільності переліку творів, що передбачені до вивчення в курсі української літератури, суперечки виникають досить часто. Курс має привити дітям любов до читання, а не перетворюватися в недоспані ночі батьків (адже, як не дивно, саме батьки найчастіше читають твір та переказують його дітям). Обсяги домашнього завдання з предмета часто не залишають школярам часу отримати насолоду від читання. Як наслідок, писати твори за мотивами прочитаного також доводиться батькам. І хоча навчатися ніколи не пізно, і дорослим теж корисно попрацювати над розвитком власних комунікативних навичок, діти від цього користі отримують небагато - гарна, необ'єктивна, незаслужена оцінка - ось і весь результат.

Історія - один з найцікавіших шкільних предметів, що відкриває перед учнями завісу давно минулих подій. Усі розуміють, що історія твориться щодня, щохвилини, щосекунди, та якось дивно усвідомлювати, що історичні події змінюють своє забарвлення залежно від політичної ситуації в країні.

Тож перед шкільним учителем постає непроста задача - подати історичні факти на уроці не лише цікаво, а й максимально об'єктивно. А ще, у межах вивчення шкільного предмета, варто було б звернути більше уваги на історії успіху розвинених країн - для врахування їхнього досвіду в розвитку України.

Математика точно знадобиться в житті кожному, та далеко не в тому обсязі, що передбачено програмою. У дорослому житті більшості людей доводиться контролювати свій сімейний бюджет, здійснювати закупівлі, оплачувати комунальні платежі, обирати оптимальні умови кредитування тощо.

А зараз питання «на засипку»: косинус гострого кута - це:

- А) відношення прилеглого катета до гіпотенузи;
- Б) відношення протилежного катета до прилеглого;
- В) відношення прилеглого катета до протилежного;
- Г) відношення протилежного катета до гіпотенузи?

Декому, відповідаючи на це запитання, довелося б ще витратити додатковий час на пошук визначення, що таке «катет». Що вже говорити про похідні, інтеграли, тригонометричні функції, параболи та гіперболи. Можливо, варто залишити ці теми виключно для учнів профільних математичних класів? А от темі «Теорія вірогідності» варто було б приділити більше часу. Це дозволить уберегти дітей від необдуманих витрат на спортивні ставки, ігрові автомати та лотерейні квитки.

Тепер поговоримо трохи про фізику. Саме знання цієї науки дозволяє нам розуміти силу земного тяжіння, технологію опалення та освітлення приміщення, можливості забезпечення людей стільниковим зв'язком тощо. Лиш знаючи закони фізики, ми можемо відремонтувати розетку, набрати необхідну кількість води у ванну чи розрахувати власні сили, складаючи крос на швидкість. Та чи всім потрібно знати площу поперечного перетину напівпровідника заданої маси? Відповідь очевидна.

Та сама думка виникає й з приводу хімії. Знання того, що кожного дня, готуючи їжу, ми використовуємо сполуку натрій хлор, не робить життя людей кращим. Та й знання будови зовнішнього енергетичного рівня атомів інертних газів навряд чи допоможе дорослим у повсякденному житті. А от що точно потрібно знати, так це правила поведіння із побутовою хімією, особливості виведення плям різного походження з одягу, спосіб порятунку пересолоного борщу тощо. А ще варто знати походження й властивості харчових барвників, ароматизаторів та смакових домішок. Можливо, тоді людина віддасть перевагу шматочку вареного філе замість хот-дога із сосискою.

Про біологію як науку про життя можна говорити годинами, та від слів на кшталт кросинговер, кон'югація та деструкція навряд чи покращиться настрій. Зовсім зворотний ефект викликає споглядання квітів, догляд за домашніми тваринами, порятунок друга від отруєння незнайомими ягодами.

А які теми з географії піддаються критиці? Звичайно, учитель географії обгрунтує необхідність вивчення кожної теми й навіть поскаржиться на недостатню кількість годин, а от люди інших професій мають щодо географії інші думки. Наприклад, чи мають діти знати обсяги видобутку нафти в країнах Африки, чи достатньо просто знати, що там є нафта? Чи необхідно запам'ятовувати крайні точки материків та назви усіх морів, що їх омивають? Хоча, можливо, моря все ж варто вивчати, аби охочі «погріти кісточки» на золотавому узбережжі раптом не купили туристичну подорож до Баренцевого моря.

Навчальна програма з інформатики має досить цікаві та корисні для повсякденного життя теми, однак чи виконують у школі вимоги програми в

повному обсязі, чи дійсно дев'ятикласники вміють працювати із зображеннями в різних графічних програмах? Чи вміють вони створювати персональний сайт? Досвід показує, що деякі випускники основної школи з досить великими потугами працюють у звичайних офісних програмах, що вже казати про основи програмування.

Із 33-х предметів на пальцях однієї руки можна відзначити ті, виконання яких дійсно зацікавить школярів-підлітків. Реформуючи освіту, ми маємо вирішити, що важливіше для світлого майбутнього українських дітей: пришивати гудзики й працювати лобзиком чи збирати роботів?

Для цілісності розуміння предметів, спрямованих на збереження та укріплення здоров'я, розглянемо основи здоров'я разом із фізичною культурою. Наприклад, чому б у межах фізичної культури не ввести варіативний модуль «Йога», що набуває шаленої популярності серед молоді? Або основи самооборони як спосіб збереження життя й здоров'я? А ще деяким дівчатам цікавіше було б займатися стретчингом, ніж грати у футбол, не знаючи правил гри.

І на останок поговоримо про предмет, що за 11 років навчання у школі вивчають лише один рік - правознавство, який є початковою юридичною дисципліною. Правознавство сприяє формуванню уявлень у дітей про державно-правові аспекти. У загальноосвітній школі учні знайомляться з такими розділами правознавства, як теорія держави і права, конституційні права, основи публічного й приватного права України. Та чи дійсно школярі вміють використовувати свої права в життєвих ситуаціях? І чи усвідомлюють учні, що окрім прав, люди мають ще й обов'язки?

Тож чого насправді треба навчати у школі?

1. Умінню знайти взаєморозуміння з оточуючими.

У школі вивчають алгоритми, та жоден з них не може описати поведінку людини та особливості її світосприйняття. У результаті дехто з випускників після закінчення школи так і не вміє знаходити спільну мову зі сторонніми людьми, чим, власне, часто блокує свій шлях до кар'єрного зростання. Для ефективної комунікації необхідно вміти уважно слухати людей, поважати їхні інтереси, сприймати їх такими, якими вони є, бути щирими та чесними, тримати своє слово тощо. Звичайно, у формуванні навичок спілкування першочергово роль беруть на себе предмети гуманітарного спрямування.

2. Ставити запитання.

Дітям властива вроджена допитливість: «Як?», «Навіщо?», «Чому?», «Коли?»... Батьки ледве можуть порахувати кількість адресованих їм запитань. Але, зі вступом у школу, у дитини чомусь зникає бажання ставити їх. Чому так відбувається? Справа не в тому, що школа дає відповіді на всі наявні запитання, випереджаючи їх виникнення. Справа в іншому - дитина думає, що якщо вона ставить запитання, значить вона чогось не знає, а оскільки решта дітей мовчить, значить, вони розумніші. Тому дитина воліє мовчати.

Як це проявляється в дорослому житті? Припустимо, на підприємстві

працівникам проводять інструктаж із техніки безпеки. Наприкінці інструктор ставить запитання: «Усім усе зрозуміло?». Та «колишній учень» гарно засвоїв істину: «Іноді краще мовчати, ніж говорити», і змовчав. І вже завтра це мовчання в кращому випадку обернеться зіпсованою технікою, та швидше за все - виробничим травматизмом.

3. Приймати рішення й нести за них повну відповідальність.

Ідеться чи не про найголовнішу рису успішної людини, про яку, на жаль, майже забули в сучасній школі. У результаті в дорослому житті людина втрачає тисячі можливостей, просто побоявшись у потрібний час взяти на себе відповідальність і прийняти правильне рішення. Що вже говорити про взяття на себе відповідальності за вчинок, що має негативні наслідки.

Проілюструємо вищесказане на шкільному прикладі. Скажімо, на уроці біології, виконуючи лабораторну роботу «Вивчення клітини на прикладі шкірки цибулі», учень, налаштувавши світло мікроскопа, надто низько опустив тубус, внаслідок чого роздавилось покривне скельце. Таким чином, кабінету біології завдано матеріальної шкоди. Хто ж захоче в цьому зізнатися? У кінці ж уроку чергові здають учителю обладнання й нізащо «отримують на горіхи».

Чи можна розглянути цю ситуацію з позитивної точки зору для винуватця? Звичайно, так. Тепер учень точно знає, наскільки крихким є покривне скельце, засвоїв правила налаштування мікроскопа й наступного разу намагатиметься всіяк уникнути повторення ситуації. Він навіть міг би наголосити на власному досвіді іншим учням.

Однак дитина навряд чи комусь у цьому зізнається, і тому її помилку повторять ще десятки школярів. А коли кількість скельць у кабінеті біології стане критично малою, учитель обмежить самостійне виконання учнями лабораторної роботи, виконавши всю роботу за них. Та чи сприятиме це формуванню в учнів уміння приймати рішення та брати на себе відповідальність?

4. Працелюбності.

Тут ідеться не лише про фізичну працю чи про уроки трудового навчання. У житті кожна людина має любити те, чим вона займається, - це є заporукою успіху. Саме тому в учнів не повинна виникати думка: «Знову треба це робити...».

У школі, звичайно, є обов'язкова програма, яку необхідно виконати. І учні поки що не мають можливості обрати для себе лише ті навчальні предмети, які їх цікавлять. Та навіть у межах окремих навчальних предметів можна прививати дітям любов до діяльності. Досягають цього через диференціацію завдань. Так, наприклад, діти, які захоплюються зйомками власних блогів, можуть підготувати реферат у відеоформаті, замість письмового. Між іншим, це ще є гарним механізмом інтеграції предметів та осучаснення технологій навчання.

5. Відстоювати свою позицію та правоту.

З перших днів свого шкільного життя діти засвоюють прописну істину: «Учитель завжди правий». У результаті учень може бути не згодним з учителем чи навіть виявляти в його роботі помилки, але мовчатиме про це. Адже суперечити

вчителю - все одно, що сперечатися із Сенекою: його статус є беззаперечним. Тому учень стає пасивним, невпевненим, покірливим.

Формувати навички впевненого спілкування та навчити учнів відстоювати власні думки в прийнятній, толерантній формі можливо на будь-якому уроці за допомогою диспутів, дискусій, семінарів, публічних виступів. І не варто віддавати жовту майку лідера предметам гуманітарного циклу. Наприклад, на уроках математики, розв'язуючи завдання, учні часто знаходять новий, нетрадиційний спосіб розв'язання, однак не можуть довести свою правоту, а єдиний аргумент правильної відповіді на учителя не діє.

6. Бути гнучким.

Це питання заслуговує особливої уваги, адже гнучкість гарантує вміння адаптуватися до обставин. І не варто думати, що це та попереднє вміння є взаємовиключними. Комунікативна гнучкість ідеально формується під час групової діяльності, коли в результаті вивчення думки кожного досягають консенсусу.

7. Бути незалежним.

Враховуючи сучасну соціально-політичну ситуацію в нашій країні, для усвідомлення значення незалежності держави важливо звернути особливу увагу на вивчення історії. Наприклад, у 9-му класі в курсі «Історія України» передбачено вивчення історії нашої держави в складі різних держав.

Наприклад, у Розділі 1 вивчають «Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII - у першій половині XIX ст.». У Розділі 2 - «Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці XVIII - у першій половині XIX ст.». У Розділі 4 - «Українські землі в складі Російської імперії в другій половині XIX ст.». Під час навчання учні самостійно мають дійти думки, що Україна завжди була самобутньою та незалежною. Сьогодні, на жаль, жоден шкільний предмет не вчить дітей бути незалежними, не формує думки, що лише свобода може подарувати справжнє задоволення. У результаті, закінчивши школу, людина стає залежною від усіх - від батьків, друзів, керівника, суспільної думки тощо.

8. Вирішувати конфлікти.

З поняттям «конфлікт» у широкому соціальному розумінні більшість учителів знайомляться під час проходження курсу «Психологія конфлікту» в університеті. Та навички вирішення конфліктів необхідні в житті кожній людині, незалежно від віку та статусу. Уміння вирішувати конфлікти - прекрасна здатність, що відрізняє справжню дорослу та відповідальну людину від дитини.

Людина, котра не вміє розв'язувати конфлікти, постійно знаходиться в стресових ситуаціях. Уміння розв'язувати конфліктні ситуації формується на практиці протягом досить тривалого часу. Тож, аби не гаяти часу, навчання має розпочинатися ще в школі. На жаль, шкільні навчальні плани не передбачають вивчення предмета «Психологія конфлікту».

9. Доводити розпочату справу до кінця.

У світі дуже мало людей, які завершують кожен розпочату справу та

виконують обіцянки, які дали собі чи іншим: перестають худнути, якщо розпочали; не прокидаються рано вранці, як запланували; не виконують обсяг роботи вчасно; не проводять час із тими, кому обіцяли тощо.

Причина, напевне, полягає в тому, що школа не навчає дітей доводити до логічного кінця розпочату справу. Навіть у межах освітнього процесу з дозволу учителя учні можуть не завершити розпочату вправу: недочитати роман, адже терміни його вивчення вже завершені; незакінчити вишивати скатертину, отримавши оцінку за півсправи.

10. Справлятися із труднощами, стресом і депресією.

Люди постійно стикаються із труднощами та піддаються стресам, а от долати їх можуть далеко не всі. Тим паче, рівень стресосприйняття в кожного різний. Для деяких дітей невиконане домашнє завдання є значним стресофактором, а для когось кожен публічний виступ біля дошки супроводжується викидом значної кількості адреналіну. І абсолютно не всі школярі мають навички долання стресу.

Звичайно, серед навчальних предметів головну функцію збереження психологічного здоров'я має взяти на себе курс «Основи здоров'я», але й інші предмети не мають права повністю зняти із себе відповідальність.

За роки свого навчання кожний школяр відвідує майже 10 000 уроків. Кожен з уроків - це 45 хвилин дорогоцінного часу, кожна з яких слід витратити на саморозвиток. Для цього вчителю варто запам'ятати головні критерії сучасного освітнього процесу: навчання через відкриття; навчання, спрямоване на розвиток особистості; учні вчатьс я проектувати та прогнозувати власну діяльність; відкрите та демократичне навчання; свідоме та добровільне навчання; радість учня від здолання труднощів у навчанні та рівноцінність учителя з учнями як партнерів на шляху до успіху.

Директор школи. - 2018. - № 5. - С. 4-12.

Пузиревич К. В.

Як реально створити Нову українську школу за 2-3 роки: акмеологічна проектна лабораторія життєтворчості особистості

Сьогодні освіта, як і суспільство в цілому, перебуває у наскрізному кризовому стані. Навчально-виховний процес у своїй глибинній сутності потребує невідкладних змін.

Багато хто з експертів вважає, що якісні зміни в освіті залежать, у першу чергу, не від програм та підручників, а від того - у який саме спосіб організовується освітня діяльність, якими методами, прийомами, засобами, у яких формах відбувається засвоєння навчального матеріалу, а головне - на яких засадах будуються взаємини між учасниками освітньої діяльності.

Чи можливо у цій площині кардинально змінити ситуацію вже сьогодні? Так! Міносвіти продекларувало свободу вчителя щодо вибору форм і методів

організації навчання. Отже, педагогічна технологія - це сьогодні цілком компетенція самого вчителя.

Існують серйозні перешкоди на шляху до системних інноваційних перетворень - це світоглядні бар'єри, сформовані традиційною системою освіти.

Цих бар'єрів багато, але першочергового усунення потребують чотири - ті, що на підсвідомому рівні блокують розвиток пізнавально-творчого потенціалу учнів.

Перший бар'єр - «Беріть, що дають».

За часів студентства у нашій свідомості закарбувалося твердження, що педагогіка - це наука про способи передавання соціального досвіду старшого покоління молодшому.

Це начебто аксіома. Зважаючи на цивілізаційні виклики, що постали перед світовим співтовариством на межі нового тисячоліття, хоча б трохи розсунемо рамки усталених стереотипів і поміркуймо над нагальними питаннями.

Питання перше.

Який досвід здатний сьогодні передати старше покоління молодшому? Досвід продукування глобальних кризових потрясінь і масштабних руйнівних явищ в усіх сферах людського буття? Бачимо, що це питання з розряду риторичних.

Питання друге.

У який спосіб ми передаємо учням певні знання?

Ви знаєте, як пінгвіни годують своїх пташенят? Так, вони спершу самі пережують, проковтнуть, а потім «тим самим» годують. Чи хотів би хто, щоб його годували у такий спосіб?

Але ж - саме так ми «годуємо» знаннями учнів.

Вважається, що ми готуємо «смачні знання», даємо їх дітям і очікуємо, що вони з готовністю їх споживатимуть і віддячать нам своїми успіхами у навчанні.

Але чомусь це не так.

Мабуть, їм не до вподоби, коли їх годують «по-пінгвіначому». Проквтувати у них ще так-сяк, може, й виходить, а з перетравлюванням та засвоєнням такої «їжі» виникають складнощі. На іспитах та під час ЗНО діти іноді таке говорять!

Іспити минули. Більшість випускників виходить у доросле життя невігласами щодо розв'язання навіть найпростіших життєвих проблем.

Значна частина взагалі стає так званим «соціальним баластом», продовжуючи жити за рахунок батьків. І справа тут не тільки у молодіжному безробітті. Навіть термін новий для випускників сучасної школи винайдено - «навчена беспорядність».

Уявіть, що вам принесли коробку цукерок «Асорті», але до рук не дають. Ви не можете вибрати самостійно, адже обирають за вас. Так, усі цукерки смачні. Але ж втрачається саме задоволення від процесу власного вибору.

Те саме відбувається, коли ми самі вирішуємо, яке завдання дати дітям, у яку гру пограти, яку вправу виконати. Наше завдання, може, і «дуже смачне», але від

приготування його отримали задоволення тільки ми. І знову спрацьовує підхід: «Беріть, що дають».

Життя - це постійний вибір! Але у школі не вчать його робити.

Як же подолати цей бар'єр?

Проективно-рефлексивна технологія навчальної самоорганізації руйнує його.

- Свідоме панорамне охоплення учнями навчального матеріалу, розподіленого на укрупнені змістові модулі. (Індуктивний принцип організації навчального процесу (від окремого до загального) поступається місцем дедуктивному (від загального до окремого). Отже, на протигагу фрагментарним знанням з основ певної науки, в уяві учнів вибудовується цілісна картина світу.

- Складання загального й індивідуальних планів опанування змістового модуля. Замість викладення учителем інформації у готовому вигляді від однієї теми до іншої - учитель опосередковано керує колективною проєкцією найбільш ефективного маршруту опанування програмного матеріалу. Увесь клас залучають до складання загального плану опанування змістового модуля зі спільним вибором форм та способів організації навчальної діяльності. Замість директивного з боку вчителя домашнього завдання - учень складає власний індивідуальний план вивчення змістового модуля, визначає для себе обсяг та найбільш прийнятні способи роботи (фактично свідомо і добровільно бере на себе зобов'язання щодо опанування необхідних, на його думку, знань, умінь, навичок з кожного предмета із кожної окремо взятої теми).

- Колективні та індивідуальні пізнавально-творчі проєкти (яскраво виявляється співпраця і співтворчість учителя з учнями).

- Постійна рефлексія: колективна й індивідуальна (покрокове відстеження ефективності навчальної праці, визначення причин успіхів і невдач, оптимальності окремих шляхів організації навчальної діяльності).

Цікаво, що клас і урок залишаються, навіть ті самі підручник і програма. Змінюється тільки підхід. Це співпраця і співтворчість. І вже зовсім інші результати: навчальна діяльність стає процесом досягнення значущої для особистості мети.

Другий бар'єр - «Я маю бути найкращим».

Конкуренція - це такий батіг, яким підстобують до дії. Такий ось засіб мотивації. Чудово придумано!

Насправді, конкурентні взаємини - це не просто бар'єр, а бар'єрище на шляху здійснення чудових проєктів, введення у практику інновацій, розкриття творчого потенціалу.

Людина щось уміє, щось знає, навіть робить чудові речі. І ось вона стикається з тим, що інший теж знає, уміє і робить те саме, але краще. Що відчуває той, хто має конкурентну скерованість? Він буде готовий до співпраці? Чи стане співпрацювати той, хто має конкурентну скерованість, з тим, хто робить справу

краще за нього?

Пригадайте учнів, коли вони беруть участь у якомусь конкурсі та не посідають призового місця. Які у них емоції? Як вони ставляться до тих, хто виграв або переміг?

Навіть на уроці ви запитали одного і проігнорували іншого, хто так хотів відповісти. Що відчуває той, кого не запитали? Як він поводить себе? Це допомагає налагоджувати дружні стосунки у колективі?

Конкуренція і дружні стосунки - це реально?

До того ж, конкурентна скерованість особистості формується на певних критеріях успішності.

А як щодо критеріїв успішного навчання? Хіба не така сама ситуація?

Для одних межа мрії - вступ до престижного вишу. Вони ладні на будь-які жертви заради успішного здавання ЗНО, для інших - важлива творча самореалізація, для когось найвища цінність - це комунікація з оточуючими. Зі вступом до школи особистість потрапляє у прокрустове ложе критеріально уніфікованого освітнього стандарту. Як наслідок - посилення кризових тенденцій в освіті та у суспільстві загалом у геометричній прогресії. Адже кожен, хто не «дотягує» до стандарту, фактично отримує ярлик невдахи, постає в очах педагогів, однолітків, батьків прогнозовано не конкурентоздатним у майбутньому.

Хто має право вирішувати за саму людину: який життєвий шлях слід уважати успішним? Але ми всі підпадаємо під владу певних стереотипних поглядів щодо оцінок життєвого успіху.

Як результат - психологічний дискомфорт і навіть життєва криза загалом. Так, традиційна школа культивує конкурентну скерованість особистості.

А як ви вважаєте: чи слід відмовитися від цього «мотиваційного батога»?

Що йому можна протипоставити?

Проективно-рефлексивна технологія навчальної самоорганізації усуває конкурентні взаємини у шкільному колективі.

Використовують здебільшого командні та інтерактивні форми роботи, роботу у творчих лабораторіях. Тут конкуренція відсутня, адже всі працюють на спільну справу.

Успіх досягається спільними зусиллями: ситуативне лідерство, постійна рольова зміна під час виконання різних творчих завдань. Створюються дружні комунікаційні зв'язки з однолітками і дорослими як модель гармонійних суспільних стосунків у майбутньому.

Кожен бере участь у спільній діяльності у найбільш прийнятний для нього спосіб.

Співпрацюють разом діти з високим рівнем розумових здібностей і діти з особливими освітніми потребами, максимально ефективно та безболісно розв'язуючи завдання як розвитку дитячої обдарованості, так і запровадження освітньої інклюзії.

Третій бар'єр - «Це достовірно, адже про це сказано авторитетно».

Критичне мислення - це одна з ключових компетенцій особистості згідно з Концепцією Нової української школи.

Важливо: щоб учень умів аналізувати інформацію, виявляти недостовірну; щоб те, що він побачить по телевізору, в Інтернеті, або навіть прочитає у підручнику, - не сприймалося як незаперечний факт.

Одна з форм руйнівного критичного мислення - це позиція «Я знаю достеменно!» Свого часу всі були впевнені, що Сонце обертається навколо Землі. І що робили тоді з тими, хто говорив, що Земля обертається навколо Сонця?

Руйнівним є саме такий варіант критичного мислення - як заперечення, неприйняття іншої думки взагалі, відкидання будь-якої інформації, що виходить за коло традиційних уявлень, потребує розумових зусиль для осмислення.

«Усе критикую - заперечую!», «Іншу думку не сприймаю!» «Не розумію і не хочу зрозуміти!» «Цього не може бути, тому що не може бути ніколи!» - саме з таким типом критичного мислення здебільшого виходять у великий світ випускники сучасної школи.

Водночас те, що насправді мало б викликати сумніви, бездумно сприймається як усталена константа.

А справа у тому, що традиційна педагогіка не навчає дітей ставити запитання.

А чи дійсно це так? Які є докази? Наскільки ці докази незаперечні? Чим підтверджується цей факт? Чи дійсно цей факт неспростовний?

Якщо не вміти ставити такі запитання, то будь який авторитетно поданий фейк сприймається за факт.

Як проєктивно-рефлексивна технологія сприяє формуванню в учнів конструктивного критичного мислення? У її основі - акмеїстичний фактор актуалізації пізнавально-творчого потенціалу: «Я дізнаюсь», «Я зрозумію», «Я знайду», «Я зможу довести».

- Підручник вже не є фактично єдиним джерелом інформації. Він лише може бути засобом загального орієнтування у безмежному інформаційному просторі.

- Учні опрацьовують різні інформаційні джерела - як друковані, так і електронні. Це дає змогу порівнювати інформацію, потребує аналітичного мислення.

- Широко використовують проблемні запитання, прийом висування гіпотез, вільне обговорення будь-яких тем, тверджень, теорій, поглядів.

- Відсутня загроза формування руйнівного критичного мислення, адже в умовах творчої співпраці прийнятним є нове й оригінальне.

Четвертий бар'єр - «Кожен на своїй хвилі».

Чи траплялося з вами таке: ви розповідаєте, вас уважно слухають, кивають, що все зрозуміло, але, коли доходить до справи, виявляється, що почули зовсім не те, що ви говорили?

А ще, коли ви пояснюєте якусь думку, навчальний матеріал, але бачите, що

нас розуміють лише двоє-троє учнів з класу

Якщо урок - це сцена одного актора-вчителя, то слід бути готовим до того, що ваша хвиля для декого може перетворитися на цунамі. Учні захлинаються у потоці інформації, тому їхня реакція: «Рятуйся, хто може!».

Коли ми не усвідомлюємо, що всі ми різні, і стикаємося з опором, то в нас можуть виникнути негативні почуття.

Ми різні: аудіали, візуали, кінети, логіки, сенсорики, інтуїти, екстраверти й інтроверти, холерики і меланхоліки. Різні!

Комусь краще працювати з матеріалом, коли він креслить логічні схеми. А інший створює художні образи. Хтось прорисовує скрайбінг-пам'ятки. А для іншого найкращим способом опрацювання інформації є її промовляння тощо.

Дуже корисно, коли вчитель володіє методом «комунікаційного серфінгу»: тобто вміє «спіймати хвилю», здатен налаштуватися на спосіб мислення іншої людини.

Бар'єр «Кожен на своїй хвилі» - успішно долається за допомогою проєктивно-рефлексивної технології навчальної самоорганізації!

- Забезпечуються сприятливі умови для повноцінного саморозвитку кожної особистості у класному колективі.

- Змінюється методологія діагностики індивідуальних особливостей учнів. Визначається їхній тип пріоритетного способу сприйняття й опрацювання інформації. Це дає змогу розпізнати тип потенційної обдарованості кожного учня - інтенціональний, соціальний, ментальний, функціональний - і відповідно до цього надавати їм психолого-педагогічну підтримку.

- Особистісно орієнтований підхід організовується не на засадах суб'єкт-об'єктної індивідуалізації, а за принципом суб'єкт-суб'єктної актуалізації.

- Учитель опановує інструментарій педагогічної фасилітації, коучинга, тьюторського супроводу.

- Ситуативно використовують прийоми стратегії формування віри в успіх кожного учня: «Демонстрація віри»; «Акцентування здібностей»; «Емоційне поглажування»; «Спільна радість»; «Еврика»; «Оплески»; «Успіх породжує успіх»; «Визначати найкраще»; «Щоденник досягнень»; Ефект Пігмаліона-Розенталя.

Ми розглянули 4 бар'єри на шляху інноваційних перетворень шкільної практики, дізналися, як їх долають за допомогою проєктивно-рефлексивної технології навчальної самоорганізації.

В основі цієї технології - життєтворча компетентоформувальна парадигма.

Педагогічна майстерня. - 2018. - № 3. - С. 13-22.

Початкова освіта в контексті ідеї Нової української школи

Доступність усіх дітей молодшого шкільного віку до якісної початкової освіти є стратегічним пріоритетом реформи української школи, що передбачено Законом «Про освіту», «Концептуальними засадами реформування середньої школи».

Початкова школа, раніше за інші рівні освіти, стала об'єктом оновлення освітнього процесу на засадах дитиноцентризму, партнерства, врахування життєвих потреб дітей, розроблення нових Державних стандартів (далі - ДС), освітніх програм, оцінювання навчальних результатів. Рух активного вчителства, батьків, науковців у галузі початкової освіти розпочався 2016 року з обговорення на платформі EdEra змісту чинних навчальних програм, підручників, стану контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів, пропозицій змінити процедуру вступу дітей до школи, поліпшити комфортність їхнього перебування та ін. Новий етап законодавчого і концептуального розвитку шкільної освіти, здійснені останніми роками дослідження українських і зарубіжних учених зумовили суттєві зміни статусу початкової освіти, її загальної мети, їх похідних складників функціонування у нових умовах.

Упродовж 2016-2017 років науковці відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України за участі вчених з відділів технологічної освіти, біологічної, хімічної та фізичної освіти, науковців Інституту проблем виховання (мистецтво і фізична культура) брали активну участь у складній творчій праці з розроблення нового Державного стандарту початкової загальної освіти.

Відповідно переосмислено мету початкової освіти, яка виразно відображає дитиноцентровану особистісно орієнтовану спрямованість початкової освіти.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Отже, базовими теоретичними положеннями конструювання змісту визначено реалізацію принципу дитиноцентризму, в усіх його вимірах, і діяльнісного підходу. Втілення цих відомих положень на нормативно-прикладному рівні відбувалося досить складно, адже було необхідно врахувати не лише актуальні потреби сучасної дитини, а й закласти потенціал для її перспективного розвитку, готовності продовжувати навчання в базовій школі.

Найзначущою інновацією реформування шкільного змісту вважаємо феномен нових результатів освіти. Якщо у чинному ДС вихідною категорією є зміст, тобто первинним є те, що треба вивчати, а результати засвоєння визначено відповідно до тематики і обсягів змісту, то у новому ДС проектування змісту відбувалося принципово по-іншому. Міжнародний і вітчизняний досвід показав,

що найпродуктивнішим у наш час є підхід, за якого у навчанні переважають інструментальні знання, що є основою засвоєння способів дій. Якщо освітні результати розглядають точкою відліку у визначенні змісту початкової освіти, тоді компетентнісний підхід, який використовувався і у попередньому ДС, стає засобом досягнення іншої якості освіти. За цих умов учителі об'єктивно мають розрізняти процес і результати навчання, а учні поступово навчаються розрізняти знання про факти, явища і знання про способи дій.

Визначення результатів у ДС і типових програмах репрезентовано у третій особі, через висловлювання здобувачем різних способів сприймання, створення, розрізнення, використання, усвідомлення, оцінювання, виявлення свого ставлення та ін.

У ДС вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів (здобувачів освіти) визначено за такими освітніми галузями: мовно-літературна (українська мова та література, мови та література відповідних корінних народів і національних меншин; іншомовна освіта); математична; природнича; технологічна; інформатична; соціальна і здоров'язбережувальна; громадянська та історична; мистецька; фізкультурна.

Закон України «Про освіту» орієнтує педагогів в організації навчання враховувати цикли. У початковій школі визначено два цикли: перший - 1-2 класи, другий - 3-4 класи. Загалом циклування має сприяти чіткішому визначенню цілей навчання, опису очікуваних освітніх результатів і розробленню оцінних інструментів для меншого часового проміжку з метою поступового вирівнювання навчальних можливостей і здобутків дітей 6-7-річного віку, а надалі - 8-9-річного.

Компетентнісний підхід не можна зводити лише до визначення діяльнісних результатів. Він покликаний зменшувати навантаження знанневого компоненту обсягу змісту. До речі, саме це було ключовою причиною стрімкого переходу на компетентнісні засади країн лідерів із шкільної освіти. Крім того, освоєння переваг компетентнісного підходу передбачає використання різних видів інтеграції. Ґрунтуючись на цьому, створена типова освітня програма, в якій поєднано предметне навчання з інтегрованими курсами. Наприклад, новий курс «Я досліджую світ» об'єднує п'ять освітніх галузей і використовується впродовж 1-4 класів.

Прокоментуємо методичний потенціал Типової освітньої програми, створеної науковцями НАПН України.

У програмі визначено очікувані результати для кожного класу і коротко вказано відповідний зміст предмета чи інтегрованого курсу. З урахуванням ідей Нової української школи (НУШ) для початкової освіти створювали програму за такими принципами:

- дитиноцентрованості і природовідповідності;
- узгодження цілей предмету (курсу) з очікуваними результатами і змістом;
- доступності і науковості змісту та практичної спрямованості результатів;

- наступності й перспективності змісту для розвитку дитини;
- логічної послідовності та достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- взаємопов'язаного формування у кожній освітній галузі ключових і предметних компетентностей;
- можливостей реалізації вчителем змісту освіти на основі предметів або інтегрованих курсів;
- можливостей адаптації змісту програми до індивідуальних особливостей дітей (інтелектуальних, фізичних, пізнавальних);
- творчого використання програми залежно від умов навчання.

У ДС початкової освіти маємо загальні обов'язкові результати, які визначено за ключовими компетентностями і освітніми галузями, а у типових освітніх програмах, що створено на основі ДС, визначено конкретні очікувані результати, які представлено за змістовими лініями з урахуванням можливостей кожної освітньої галузі для формування в учнів ключових і предметних компетентностей та наскрізних умінь.

Під час розроблення типових програм об'єктами пошуку нових наукових рішень були такі питання: як упередити можливість перевантаження нової початкової школи, як визначити «ядра змісту» для інтегрованих курсів, яку кількість галузей і що саме доцільно інтегрувати, як у кожній з галузей передбачити взаємозв'язок ключових і предметних компетентностей, адже всі компетентності важливі, але кожна освітня галузь має свої пріоритети щодо їх формування. До речі, у нових матеріалах Європейської комісії з освіти (Брюссель) щодо ключових компетентностей (листопад 2017 р.) підтверджено дієвість застосування компетентнісного підходу в освіті різних країн. Визначено, що його правильне застосування дає змогу очікувати розвиток у молодих європейців критичного мислення, здатності вирішувати проблеми, навичок роботи в команді, спілкування та переговорів, аналітичних і творчих здібностей, сприйняття цінностей міжкультурності.

Широкі інформаційні можливості, нові вимоги суспільства, батьків, очікування сучасних дітей, які дуже відрізняються від попередніх поколінь, створюють для вчителів нову професійну ситуацію. Визначальними ознаками новизни є: варіативність умов здобуття учнями початкової освіти, які зумовлено широким діапазоном особистісних відмінностей дітей, реальним вибором програм і навчально-методичного забезпечення, різним освітнім середовищем. Важливими внутрішніми чинниками успішності діяльно-результативної освіти вважаємо технологічність освітнього процесу і перехід на формувальне оцінювання учнів.

Нові смисли у меті початкової освіти (всебічний розвиток дитини відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб) мають вирівняти перекіс від фронтальної роботи в бік посиленої індивідуалізації. Вислів

- знати, поважати і враховувати індивідуальність кожного учня - це не гасло, а обов'язкова умова успішності нової школи. Тому гострою є потреба психологізації підготовки вчителів з метою оволодіння діагностичними методиками, вміннями співпрацювати з молодшими школярами, вчити дітей працювати разом та інше. Нині створюються передумови для реалізації методики індивідуалізації, адже суттєво має змінитися освітнє середовище (на його оновлення уряд передбачив великі кошти), багато вчителів беруть участь у тренінгах щодо застосування різноманітних навчально-ігрових ситуацій, які сприяють виявленню здібностей та інтересів дітей з різними стартовими можливостями і пізнавальними інтересами.

У Типових програмах НАПН України наголошено на необхідності застосування формуального і вербального оцінювання. Ці види оцінювання змінюють функції вчителя під час контролю й оцінювання учнів, натомість вони поступово у співпраці з педагогом мають оволодіти вміннями самооцінювання і самоконтролю, тобто ставати суб'єктами навчання. Без цих умінь не можна сподіватись, навіть, на елементарне партнерство, яке належить до провідних ідей НУШ. Позитивом формуального оцінювання є те, що воно сприяє оволодінню учнями вмінням вчитися, яке є пріоритетною ключовою компетентністю початкової освіти. За такого підходу діти набувають досвід виконання тестів, складання портфолію своїх досягнень тощо. Чіткіше виявляється також ефект справедливості: практично дитина зможе усвідомити залежність між тим, яких зусиль вона докладає, що в неї вийшло, як вона може себе оцінити. Формувальне оцінювання змінює ставлення учнів до власних помилок, які є природними під час самостійного навчання.

Варто наголосити, що досягнення учнями компетентнісних результатів - не єдина мета модернізації початкової школи. У цей період надзвичайно важливо створити умови саме для всебічного вияву інтересів і здібностей дітей, щоб розуміння їхньої успішності вчителями і батьками не обмежувалось лише когнітивною сферою. Не менш важливими у цьому віці є емоційний, моральний, естетичний розвиток, дослідницька позиція у пізнанні світу людей, природи і самого себе. Тому діяльнісні результати освітнього процесу мають гармонізуватися із ціннісними.

Рідна школа. - 2018. - № 1-2. - С. 3-7.

Дроздовський Дмитро

Виклики й перспективи реформування сучасної освіти в Україні

«Нова українська школа» (далі - НУШ) поставила перед українським суспільством доволі непросте завдання: сформувати освітній простір, адекватний викликам ХХІ ст. Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич, представляючи концепцію НУШ різним колам громадськості, не раз наголошувала на тому, що школа тримається на двох найважливіших компонентах: зміст освіти й

особистість учителя. Крім того, нині важливо пам'ятати, що учні - також ключовий суб'єкт навчальної траєкторії, тож школа майбутнього в Україні мислиться передусім як дитиноцентрична, у якій учителі, батьки й учні перебувають у партнерських взаємостосунках. Щоб навчання було цікавим, щоб воно надихало дітей на творчість, критичне й креативне мислення, важливо, аби освітній процес відповідав емоціям та очікуванням молоді. Кожний урок у школі - це можливість зустрічі з іншими культурами й ідентичностями, національними традиціями і здобутками. І всі ці «інші» голоси промовляють до нас українською мовою, яка забезпечує об'єднання всіх громадян навколо ідеї соборності України, неподільності та єдності.

Концепцію «Нової української школи» побудовано на дитиноцентричному підході, тобто в центрі освітнього процесу - учні, їхні очікування та потреби, інтереси й життєві пріоритети, які формуються у результаті усвідомлення ціннісних категорій життя. Документальною базою НУШ є Закон «Про освіту», «Концепція середньої загальноосвітньої школи України», розроблена в НАПН України, а також концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 рр., яку підготувала дорадча група «Освіта» в рамках спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та благодійного фонду «Інститут розвитку освіти».

НУШ ґрунтується на таких ключових концептах: педагогіка партнерства, автономія школи, наявність мотивованого вчителя, орієнтація на учня, новий зміст освіти, справедливе фінансування і рівний доступ до освіти, виховання учнів у ціннісному вимірі. Крім того, нова школа компетентісно зорієнтована, тобто забезпечує перехід від школи знань до школи вмінь. Компетентності - це динамічна комбінація знань, умінь, цінностей та ставлень на їхній основі, які визначають здатність учнів успішно розв'язувати життєві проблеми, провадити навчальну і подальшу професійну діяльність. Перелік компетентностей ґрунтується на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей ціложиттєвої освіти» (18.12.2006). Скажімо, концепція «педагогіки партнерства» передбачає повагу до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіру у стосунках; діалог-взаємодію-взаємоповагу; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Наразі йдеться про конкретизацію у стандарті освіти 10 базових компетентностей (у законі «Про освіту», який було прийнято у вересні 2017 р., цей перелік був дещо доповнений і видозмінений незначною мірою): володіння державною (й рідною у разі відмінності) мовами; володіння іноземними мовами; математична грамотність; компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя, соціальні і громадянські компетентності, підприємливість і економічна діяльність; загальнокультурна грамотність; екологічна грамотність і здорове життя. Назви

цих компетентностей ще остаточно не затверджено. Триває робота над уточненням їхнього змістового наповнення, а також над розробкою концепції інтеграції цих компетентностей у навчальному процесі, окресленням компетентнісного потенціалу предметів. Також навчання за моделлю НУШ передбачатиме повагу до демократичних прав і свобод людини, плекання української ідентичності.

Ці зміни буде реалізовано в освітньому просторі поступово. Так, 2018 р. діти підуть до 1-го класу Нової школи. 2016-2018 рр. - I фаза (підготовка реформи, старт нової початкової школи), 2019-2022 рр. - II фаза (підготовка реформи і запуск базової школи. 2023-2029 рр. - III фаза (підготовка реформи і початок роботи профільної школи).

Із червня 2016 р. розпочався процес підготовки нового Стандарту загальної середньої освіти. У версії проекту, який одержав назву «Нова українська школа: основи Стандарту освіти», група експертів, що працювала над розробкою документа, виокремила такі основні вектори розвитку НУШ: інтегрованість змісту освіти на основі ключових компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві: упровадження інноваційних методик навчання; вмотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно; педагогіка партнерства учня і вчителя: наскрізний процес виховання, який формує цінності: децентралізація як ефективне управління, що надасть школі реальну автономію; сучасне освітнє середовище, що базується на ІКТ.

Закон «Про освіту» 2017 р. має важливе значення для змін нашої соціальної дійсності, для окреслення нової траєкторії навчання у школі, для утвердження в нашій практиці формальної, неформальної та інформальної освіти. Реформа освітнього простору спрямована на його демократизацію та більшу автономність. Так, скажімо, тепер потрапити на посаду директора школи можна буде лише через конкурс і працювати не більш як два терміни. Йдеться також про розширення сфери реалізації принципу академічної свободи вчителя для заохочення педагогічних ініціатив. Це і розробка авторських навчальних програм, і підготовка методичних проектів, і впровадження нових освітніх методик та технологій. У такий спосіб за педагогами офіційно буде закріплено право на індивідуальну освітню (наукову, творчу) стратегію та діяльність за межами їхнього закладу освіти. Щодо практичного втілення академічної свободи та педагогічної ініціативи є певні ризики, адже в нашій країні впродовж кількох десятиліть управління освітніх закладів будувалося на основі директивних методів.

Окреме дискусійне питання в Законі - стаття про мовний бік освіти. Для України нині вкрай важливо вибудувати грамотну мовну політику в проблемних регіонах, реалізовану на різних рівнях: від розробки тестів ЗНО, що їх могли б успішно скласти представники національних меншин, до запровадження цілісної мовноосвітньої політики задля утвердження української державної мови як мови міжетнічного порозуміння.

В законі «Про освіту» передбачено, що представникам національних меншин

Україні гарантується право на навчання в комунальних закладах для здобуття освіти поряд із державною мовою відповідної національної меншини. Це право реалізується через класи (групи) з навчанням мовою відповідної національної меншини поряд із державною мовою. Міністри закордонних справ Болгарії, Греції, Румунії та Угорщини заявили, що занепокоєні прийняттям в Україні нового закону про освіту і мають намір звернутися до Ради Європи і ОБСЄ. Через висловлені до України претензії документ було подано на розгляд Венеціанської комісії, яка 8 грудня ухвалила низку висновків щодо цього дискусійного питання. Зокрема, Україні було рекомендовано продовжити перехідний період для впровадження мовної статті. Зазначивши у своїй резолюції, що «сприяння посиленню державної мови та її обов'язковість для всіх громадян є законною і навіть похвальною метою держави», Комісія акцентує на майбутньому законі про середню освіту, який «міг би передбачати детальніші та збалансованіші рішення» щодо мовного питання.

Офіційна позиція МОН України - готуватися до деталізації мовної статті в законі «Про середню освіту». Наразі йдеться про декілька моделей імплементації мовної статті з урахуванням рекомендацій Венеціанської комісії. Першу модель (викладання всіх предметів із 1-го до випускного класу мовою нацменшини разом з українською) пропонують застосовувати «для вразливих мов, тобто тих, що не мають власної держави для розвитку мовної термінології, а також для тих, що не живуть у середовищі власної мови». Йдеться насамперед про кримських татар, які мешкають у російсько або українськомовному середовищі.

Друга модель стосується національних громад, чії мови належать до мов Євросоюзу. Її реалізують через поступове оволодіння учнями українською мовою до 5-го класу на тому рівні (орієнтовно А2), щоб, починаючи з 5-го класу, вводити викладання окремих предметів українською мовою. Відсоток їх залежатиме від того, належить мова нацменшини до сім'ї слов'янських (польська, болгарська) чи ні (угорська, румунська). Загалом до старшої школи кількість предметів, які учні в школах для нацменшин опановуватимуть державною мовою, має становити 60 %.

Третя модель розрахована на російськомовні громади. Таке вирішення ґрунтується на тому, що російська мова належить до тієї самої групи слов'янських мов, що й українська. Також у МОН зазначають: «Діти, материнська мова яких - російська, легко засвоюють українську, водночас вони здебільшого проживають у середовищі саме російської мови - у сім'ї, на вулиці спілкуються нею, переглядають фільми й телебачення російською. Отже, єдине місце, де діти з цієї національної громади можуть вільно застосовувати державну мову, - це школа». Саме тому в школах для російських нацменшин від 5-го класу буде запроваджено навчання цілком українською мовою, а російську викладатимуть як окремий предмет.

Окрім низки важливих рішень щодо реформування української освіти на міжнародному рівні, наприкінці 2017 р. в Кабміні України було ухвалено

розпорядження «Про затвердження Плану заходів на 2017-2020 роки з реалізації Концепції державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" та перспективи впровадження на період до 2029 року». «Цей план чітко визначає заходи до 2020 року, необхідні для старту Нової української школи. Йдеться про запуск нових державних стандартів, друк сучасних підручників, запровадження концептуальних засад нової системи підготовки та професійного зростання вчителів, створення нової структури школи», - пояснила міністр освіти і науки України Лілія Гриневич. Зокрема, в документі йдеться про участь України в міжнародній програмі моніторингових досліджень якості освіти PISA - 2018, а також створення і реалізацію власне української системи моніторингу стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи

Дивослово. - 2018. - № 1. - С. 2-6.

**Україна на шляху реформ:
освітня реформа в контексті ідеї
Нової української школи**

**Прес – дайджест
III квартал 2018 р.**

Підготувала: *Ю. Щеглова*
Редактор: *Т. Пішванова*
Комп'ютерна верстка: *Г. Мацієвська*

Наклад 40 прим.
Віддруковано у Запорізькій ОУНБ
просп. Соборний, 142, Запоріжжя, 69095

Відділ наукової інформації та бібліографії
Телефон: (061) 787-53-57
Ел. пошта: bibliograf.zounb@ukr.net, bibliograf@zounb.zp.ua

**ЗАПОРІЖЖЯ
ПР. СОБОРНИЙ, 142
061 787 53 57**

**BIBLIOGRAF.ZOUNB@UKR.NET
BIBLIOGRAF@ZOUNB.ZP.UA**

**FACEBOOK.COM/BIBLIOGRAF.ZOUNB
YOUTUBE.COM/BIBLIOGRZOUNB**

ZOUNB.ZP.UA